

Матија Бан
СУСРЕТИ СА ЊЕГОШЕМ

МАТИЈА БАН

СУСРЕТИ СА
ЊЕГОШЕМ
(1848-1851)

приредио за штампу и написао
предговор, забиљешку о пишчевом
животу и коментаре

Горан Максимовић

[ПРВИ СУСПРЕТ]

У марту 1848. год. кад се била узрујала сва скоро Европа, те народу српском претијаше велика опасност не само у Угарској него и у Далмацији, а посредно и у самој Србији, ја сам био послан народним гласом у Карловце патријарху, онда још митрополиту, Рајачићу, у Загреб тек наменованом бану Јелачићу, и на Цетиње владици црногорском Петру Његушу II. Путујући све копном, а морајући позадржавати се више дана у свакој од прве две именоване вароши, тек сам око половине априла могао стићи на Цетиње. Ту одседох у једној малој гостионици, и одма писах владицином тајнику Д. Милаковићу молећи га за приступ к Владици. Није прошло ни двадесет минута, а један перјаник дође по мене и одведе ме к Милаковићу. Нас двојица познавали смо се до тад само по имену, а тад се познасмо и лично. То је

био уман и честит човек у пуном смислу, а патриот каквих би моме народу тисућама желио. По кратком разговору о ондашњим приликама дође исти перјаник и јави ми да ме Владика чека. Пођосмо сви скупа једним ходником коме на дну виђаху се врата, и пред њима шест перјаника лепо одевених. Један од њих отвори врата. Кад на њих ступих, видим доста пространу дворану са биљаром у среди и зидовима свуд унаоколо начичканим свакојаким бираним оружјем. Око биљара стајаху на ногама сенатори и многе црногорске старешине у своме богатом оделу. Пред тим величанственим, живописним призором ја стадох један час као укопан, па узех брзо очима тражити по оној множини људи Владика, кога нисам познавао, а нико ме к њему није приводио. И управо кад сам се хтео обратити Милаковићу да га замолим за ту љубав, опазих на горњем углу биљара висока и лепа Црногорца у народном оделу где се на мене осмехну, па поступи напред,

одвојивши се од осталих. Одмах се домислим да је то Владика; хитно му приступим, и пољубив га у руку, изручим му поздрав. Он одговори на сваку тачку веома смишљено и речито. Жубор усхићења трептио је по дворани; али на један његов знак сви се уклонише. Остадосмо сами. Понуди ме да седнем, па се и он ували у једну огромну наслоњачу црном кожом превучену.

Ја му укратко изложих политику Србије према ондашњим околностима, и догађајима који су се могли отуд изродити; описах му стање које сам нашао у Срему, Славонији, Хрватској и Далмацији, и саопштих што сам свршио у Карловцима и у Загребу, а зашто сам к њему дошао. За све време што сам говорио није ме ниједном речицом прекинуо, гледао је пред собом у тле, а само би погледао у мене очи. Када сврших, неколико поћути, па узев ме за руку рече: *«Хвала влади српској на томе за чим је прегнула, а Вама на лијепој вијести и труду. Добро рекосте да у таком*

покрету за спасење српско не смије изостати црногорска пушка. Знате ли шта сам био наумио радити да ми нисте дошли? Спремах се да скупим четири хиљаде мојих Црногораца, па с њима да прегазим турско земљиште, упаднем у Србију и приморам српску владу на дјелање. Али ево, Богу хвала, тога већ не треба. Ја пристајем безусловно на све што ми предлагете. Држаћу Приморце у затпу да не развију заставу Св. Марка, а за даљу радњу чекаћу док ми не јавите да су сазрели догађаји.» –

Вратих се веома задовољан у гостионицу, где наручих вечеру. Био сам баш сео да подробно напишем сав мој разговор с Владиком, кад ми наједанпут јавише да он долази. Не веровах да ће к мени; али доиста чух лупу коракљаја уз дрвене лестве, па скочих на собња врата. Бијаше он. Нисам имао времена да му до краја захвалим на тој почести, јер ми упаде у реч велећи: «Оставимо комплименте западњацима, а ми ћемо као два чиста Ср-

бина разговарати се са срцем на длану. – Када мислите натраг? «Прекосутра, ако Ви допуштате.» - «Кад би стојало до мене, ја Вас не бих тако скоро од себе отпустио; сам сам и мученик на овим стије-нама као Прометеј на Кавказу; али разумијем да се морате што прије враћати у Београд. Ипак до суботе нема пароброда у Котору, па бисте могли бар до тога дана овдје поче-кати.» - «То би најрадије и учинио, да немам у Приморју више којешта да посвршавам. Наумио сам то учинити до прве суботе, иначе морао бих одложити мој полазак за Трст чак до друге, и тако изгубити пуних седам дана, а то је у садашњим приликама сувише.» - «Тако је. Онда Вас чекам послје вечере код мене на сијело, а сутра у подне на ручак... Али ја забрављам да Вам захвалим на пјесми коју сте ми прије двије године отпјевали. Знам је на-папет», и поче свечаним гласом:

*«Гомила хриди стоји, ужасна гора;
Главу јој гром лупа;*

*Ноге вал мути мора;
Ту ко соко гњездо
Горјанин свој дом стави...»*

па стаде. *«Ах! јесмо соколови»,* жалосно настави, *«па и грабљиви као они. Али Божија ми вјера, не што бисмо тако хтјели, него што смо на то приморани. Ја задржавам Црногорце од грабежа на аустријској страни, јер су нам тамо све сама ришћанска браћа; али на страни турској морам често заклопити очи и дати им одушка. Јесте добро кад се ограничи на Туррадију; ну ето муке кад се покрваве са ришћанима! И то ће тако трајати докле год се не иселимо из ових кршева. А да би се могли иселити, треба најприје да се Српство ослободи и уједини. Ја бих тада у моју Пећку патријаршију, а књаз српски у Призрен. Мени духовна, а њему свјетовна власт над народом слободним и усрећеним.»* – *«То је, Господару, и мој златни сан.»* - *«Али хоћемо ли га у ствари доживјети? Истина да смо садашњи Срби и*